

تیزهوشان اروپا (۳)

آموزش تیزهوشان در ۲۱ کشور اروپایی: وضع موجود و چشم انداز

فرانتس مونکس، رابین فلوگر
ترجمه رضا گلشن مهرجردی

این سلسله مقالات، ترجمه پژوهشی است که به سفارش وزارت علوم و آموزش جمهوری آلمان درباره ویژگی‌های تربیت دانش‌آموزان تیزهوش در کشورهای اروپایی تهیه و در سال ۲۰۰۵ منتشر شده است. قسمت‌های اول و دوم این مجموعه، شامل توصیف کلی پژوهش و سپس بررسی وضعیت در کشورهای اتریش، بلژیک و سوئیس بود، در شماره‌های پیشین منتشر شده بود.

◀ ۴ - آلمان

در آلمان، آموزش و پرورش، بخشی از وظایف ایالت‌های فدرال ۱۶ گانه است. سیاست‌های آموزش و پرورش، در نشست‌های مشترک وزرای امور فرهنگی و آموزشی ایالت‌ها هماهنگ می‌شود. در این مجال اندک، نمی‌توان تصویر کاملی از حدود اقدامات هر ایالت و آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل مدرسه‌ها درباره تحصیل کودکان تیزهوش در مدارس همه ایالت‌ها را ارائه کرد. برای ارائه گزارشی به تفکیک ایالت‌ها، باید به گزارشی که توسط هولینگ و همکاران (۲۰۰۴) تهیه شده، مراجعه نمود.

در گزارش مزبور، جزئیاتی از مقررات قانونی، شرحی از اقدامات انجام شده برای «حمایت خاص»، «معیارهای شناسایی و گزینش»، «آموزش‌های پایه‌ای و پیشرفته معلمان»، «پژوهش و حمایت کیفی»، همچنین فرآیند تحقق آموزش تیزهوشان ارائه شده است. جزئیات این گزارش، بر مبنای اطلاعات همکار ما در آلمان و گزارش هولینگ و همکارانش (۲۰۰۴) تهیه شده است. مؤلفان این گزارش‌ها مسئول صحت این اطلاعات هستند.

قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های آموزشی

اصطلاح «تیزهوشی»، به وضوح در قانون بعضی از ایالت‌ها آمده است. به علاوه، در مقررات تعدادی از ایالت‌ها ضوابطی حاکم است که تدابیر مقتضی را برای پشتیبانی‌های خاص، با تأکید بر آموزش تیزهوشان، و اطلاعاتی دربارهٔ چگونگی اجرای این تدابیر ارائه می‌دهد. در تمام ایالت‌ها، دستورالعمل‌هایی برای گذار به سوی یک نظام انعطاف‌پذیر در مدارس، به واسطهٔ گام‌هایی مثل «ورود زود هنگام به مدرسه» (در دورهٔ ابتدایی) و «جهش تحصیلی» (در دورهٔ ابتدایی تا دبیرستان) وجود دارد.

تسهیلات و امکانات خاص

در آلمان فدرال مجموعه‌ای از تسهیلات ویژه برای اقدامات حمایتی از تیزهوشان به کار بسته شده است. علاوه بر «ورود زود هنگام به مدرسه» (دورهٔ ابتدایی)، امکان گذراندن منعطف و تسریع شدهٔ دورهٔ سنی شروع مدرسه و «جهش تحصیلی» (دورهٔ ابتدایی تا دبیرستان) و «اقدامات حمایتی درون مدرسه‌ای»، از قبیل ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان ک در کلاس‌های پایه‌های تحصیلی بالاتر شرکت کنند، روش‌های متنوعی از «تسریع تحصیلی» در الگوهای متفاوت در ایالت‌های مختلف، آزموده شده و تا اندازه‌ای عملی گشته است. علاوه بر این، تشکیل گروه‌های کاری، از قبیل همکاری با دانشگاه‌ها، شرکت‌های تجاری و غیرتجاری (در ابتدایی تا دبیرستان) نیز به عمل درآمده است.

یک روش متداول دیگر برای «پشتیبانی درون مدرسه‌ای» از کودکان تیزهوش، استفاده از «محتوای درسی فوق برنامه» (در دورهٔ پیش‌دبستانی تا دبیرستان) است. «رقابت‌های درون مدرسه‌ای» نیز معمولاً وجود دارد. علاوه بر این، دانش‌آموزان و والدین آنها می‌توانند از خدمات پشتیبانی روان‌شناسان هم بهره‌مند شوند (در دورهٔ ابتدایی تا راهنمایی).

در خارج از مدرسه، دوره‌های پیشرفتهٔ ویژه و «اردوهای تابستانی» توسط خدمات دهندگان مختلف برگزار می‌شود (در دورهٔ ابتدایی تا دبیرستان). علاوه بر این، دانش‌آموزان با استعداد در رقابت‌های ایالتی و رقابت‌های سراسری آلمان شرکت می‌کنند و پشتیبانی می‌شوند (دورهٔ ابتدایی تا دبیرستان).

معیارهای شناسایی و گزینش

در صورت درخواست والدین، کودک می‌تواند از پیش از ۶ سالگی وارد مدرسه شود، به شرطی که مشارکت موفق دانش‌آموز در دوران مدرسه، بتواند در رابطه با توانایی‌های اجتماعی، فیزیکی و شناختی، برآورندهٔ انتظارات باشد. براساس یک گزارش کارشناسی، در نهایت معمولاً

این مدیر مدرسه است که در مورد پذیرش زود هنگام دانش‌آموز در مدرسه تصمیم می‌گیرد. موفقیت‌های تحصیلی دانش‌آموز در مدرسه و انگیزه مشهود او، شرط بديهی موافقت با «جهش تحصیلی» است. نتیجه‌آزمون‌های روان‌شناسی، معمولاً به مدارک لازم برای فرآیند گزینش اضافه می‌شوند، اگرچه معمولاً ضروری نیستند. به طور کلی، تصمیم‌گیری در مورد اینکه دانش‌آموزی زودتر به کلاس بالاتر برود، در یک جلسه کنفرانس کلاسی گرفته می‌شود. برای حضور در «فعالیت‌های اضافی درون مدرسه‌ای» برای دریافت پشتیبانی بیشتر، مراحل ویژه‌ای برای گزینش در درون مدرسه باید طی شود. معیارهای گزینش برای «فعالیت‌های خارج مدرسه‌ای»، توسط همان سازمان‌هایی که آن فعالیت را اجرا می‌کنند، تنظیم می‌شود. برای شرکت در این فعالیت‌ها، معمولاً توصیه معلمان، والدین و حتی خود دانش‌آموزان پذیرفته می‌شود. موفقیت‌های فوق‌العاده تحصیلی در مدرسه، عموماً به عنوان یک پیش شرط در فرآیند انتخاب در نظر گرفته می‌شود. ابتکار عمل‌های دیگر بخش خصوصی، اغلب ضوابطی را برای گزینش به کار می‌گیرد که با نمره بهره هوشی (IQ) در تست‌های هوش ارتباط دارند.

آموزش حرفه‌ای، ارتقای معلمان و شبکه‌های تبادل تجربیات

تنها تعداد کمی از ایالات فدرال، «آموزش تیزهوشان» را در سرفصل‌های اجباری برنامه تربیت معلمان خود دارند. در آلمان، گه‌گاه موقعیتی برای بازآموزی معلمان و آموزش پیشرفته آنها پیش می‌آید (دوره پیش‌دبستانی تا دبیرستان). «مرکز بین‌المللی تحقیقات تیزهوشی» در «دانشگاه مونستر»، برنامه‌های بازآموزی را برای معلمان «متخصص در آموزش تیزهوشان» و معلمان «متخصص در آموزش پیش‌دبستانی تیزهوشان» هماهنگ و برگزار می‌کند (گواهینامه انجمن اروپایی توانایی برتر). تجربیات حاصل از این برنامه‌ها، در برخی ایالت‌ها - به خصوص در نورت‌راین وستفالی، - مورد استفاده قرار گرفته است. برخی شهرها نیز خودشان مسئولیت ارتقای معلمان را در زمینه آموزش تیزهوشان به عهده می‌گیرند. به عنوان مثال، «مرکز تعیین صلاحیت آموزش کودکان تیزهوش» در شهر «دوسلدورف»، با همکاری «مرکز بین‌المللی تحقیقات تیزهوشی»، برنامه «انجمن اروپایی توانایی برتر» برای «آموزش معلمان متخصص در آموزش کودکان تیزهوش» را برای گروهی از معلمان مدارس این شهر آغاز کرد. علاوه بر این، این مرکز خدمات اندازه‌گیری فردی روان‌شناسی را برای دانش‌آموزانی که توانایی و استعداد بالایی دارند، ارائه می‌کند. به جز این، شبکه ارتباطی آموزش تیزهوشان نیز سازماندهی شده است. تمام یا بخشی از همه این خدمات، با هزینه شهر ارائه می‌شوند.

پژوهش، مراقبت حرفه‌ای و مشاوره‌ای

در آلمان، برخی مؤسسات فعالیت خود را وقف موضوع تحقیق درباره «تیزهوشان» و «آموزش تیزهوشان» کرده‌اند. در برخی دانشگاه‌ها هم، دانشجویان دوره دکترا روی موضوع «تیزهوشان» و «آموزش تیزهوشان» تمرکز نموده‌اند. در تعدادی از شهرها (مثلاً روستوک، ماربورگ، مونیخ، مونستر، هانوفر، ارفورت، توبینگن و اولم)، مؤسساتی مرتبط با دانشگاه وجود دارند که خدماتی برای ایجاد ارتباط بین مسئولان، معلمان، والدین و دیگر افراد مرتبط ارائه می‌دهند. این مؤسسات، علاوه بر پروژه‌های تحقیقاتی خود در مورد «شناسایی و گزینش»، «اقدامات حمایتی»، «تحلیل محیطی» و «خلاقیت»، معمولاً به پروژه‌های مدرسه‌ای مربوط به آن ایالت هم کمک می‌کنند.

جدا از اینها، تعدادی مرکز تخصصی مراقبت و مشاوره نیز، برای هر دو مورد «شناسایی تیزهوشان» و «مشاوره تیزهوشان» وجود دارد. این مراکز، معمولاً با مؤسسه‌های علمی و دانشگاهی مانند «مرکز مشورتی آموزش تیزهوشان گسدانکر» وابسته به «دانشگاه رادبود نیژمگن» در ارتباط هستند. در تعدادی از شهرها، والدین دانش‌آموزان دست به اقدامات ابتکاری زده‌اند. پروژه‌های آموزش تیزهوشان نیز از سوی انجمن‌ها و بنیادهایی نظیر «بنیاد کارگ» اجرا و حمایت می‌شوند.

اولویت‌ها و توقعات

شکل اجرای آموزش تیزهوشان در ۱۶ ایالت آلمان کاملاً متفاوت است و تنها با یک بررسی استان به استان قابل دسترسی است. بنابراین شما را علاوه بر گزارش هولینگ و همکارانش (۲۰۰۴) به گزارش دیگری از هولینگ و همکاران (۲۰۰۱) ارجاع می‌دهیم که شامل فصل‌ها و توصیه‌هایی برای پیاده‌سازی اقدامات حمایتی، فرایند شناسایی و گزینش، آموزش پیشرفته معلمان و ارزشیابی اقدامات است و به عنوان یکی از نتایج «بررسی نیازهای خاص دانش‌آموزان و تغییرات ضروری در نظام آموزشی آلمان» تهیه شده است.

علاوه بر تلقی تقویت شده درباره اهمیت دوره پیش‌دبستانی، تحول و ایجاد انعطاف در نظام اداره مدارس، «ورود زود هنگام به مدرسه» (دوره ابتدایی) و امکان «جهش تحصیلی» نیز مورد نظر است. علاوه بر اینها، برای آنکه «گروه‌بندی‌های بر اساس توانایی»، (نظیر «تسریع تحصیلی یک گروه دانش‌آموزان»، «درس خواندن یا کار کردن گروهی» و غیره)، در محیط مدرسه بهتر مدیریت شود و تدابیر «تنوع‌بخشی» به آموزش (همانند «آموزش انفرادی»، «محتوای درسی

فوق برنامه»، «شرکت در کلاس‌های پایه‌های بالاتر» و غیره) به اجرا درآید، تغییر روش‌های تدریس و برنامه‌های درسی توصیه می‌شود. خصوصاً، با توجه به فرایند شناسایی دانش‌آموزان برای اقدامات حمایتی، ما به ضرورت انجام یک ارزیابی در مورد میزان هماهنگی و سازگاری میان این مهارت‌ها با فهرستی از نیازها تأکید می‌کنیم. با توجه به ناهمگونی برنامه‌های حمایتی و وجود تفاوت‌های فردی میان دانش‌آموزان، راه‌حل‌های معیارشده باید کنار گذاشته شود. به جای آنها، سیاست‌های چندوجهی و چندالگویی، مثلاً شبیه به آنچه توسط «هلر» (۲۰۰۰) ارائه شده است، توصیه می‌شود. آزمون‌های معیار شده برای برنامه‌های حمایتی در مدارس، باید فقط برای وضوح بیشتر آزمون‌های گروه‌بندی مورد استفاده قرار گیرند.

بحث کردن درباره «آموزش تیزهوشان» در برنامه تربیت معلمان و نیز در آموزش‌های پیشرفته معلمان، به عنوان یک نیاز ضروری مطرح است. این نکته نیز به صورت جدی مورد تأکید است که معلمان نیاز دارند تا صلاحیت‌های تشخیصی، آموزشی و پرورشی و ارزشیابی مربوط به تیزهوشان را، همانند مهارت‌های مورد نیاز برای انطباق دادن خود با برنامه‌های آموزشی تیزهوشان، کسب نمایند.